

Формування компетенції з питань безпеки життєдіяльності у дітей дошкільного віку в світлі Базового компонента дошкільної освіти

Що може бути важливішим за життя і здоров'я дитини? Риторичне запитання, та варто час від часу замислюватися над тим, щоб уберегтися від спокуси поставити навчальні цілі над виховними.

Історично склалося так, що наш народ визначив головним завданням щодо дитини – виховання. Не вигодовувати, як у росіян (воспитывать) і не вести, як у європейців (educate), а саме виховувати, тобто ховати, берегти від усього, що може загрожувати їй фізично і духовно.

Минали віки, змінювалися, але не зникали загрози. Окрім фізичних чинників (побутові травми, побутова хімія, опромінення мобільним телефоном, перебування перед екраном телевізора чи комп'ютера, забруднення середовища, шкідлива їжа, куріння поблизу дитини тощо), постало багато психологічних небезпек. Таких, як відсутність комфортного для дитини соціального середовища, пропаганда насилля, відвертої сексуальності, споживацького способу життя, вживання батьками алкоголю... Це та інше наносить дитині психоемоційні травми, що спричиняють цілий спектр захворювань і деструктивну поведінку (негативізм, істерики, агресію), позначаючись на дорослому житті.

Тож маємо вберегти дитину від негараздів і вже цим самим закласти фундамент для її здорового розвитку, допомогти жити повноцінною і щасливою.

Регулюють питання охорони праці та безпеки життєдіяльності дітей у дошкільному навчальному закладі наступні нормативно-правові акти:

Закон України «Про правові засади цивільного захисту»

Закон України «Про цивільну оборону України»

Закон України «Про охорону праці»

Закон України «Про охорону дитинства»

Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру»

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про дошкільний навчальний заклад» від 12.03.2003р. № 305
Закон України «Про дошкільну освіту» Зокрема, у статті 11 Закону України «Про дошкільну освіту» зазначено так:

«Дошкільний навчальний заклад:

створює безпечні та нешкідливі умови розвитку, виховання та навчання дітей, режим роботи, умови для фізичного розвитку та зміцнення здоров'я відповідно до санітарно-гігієнічних вимог та забезпечує їх дотримання;

формує у дітей гігієнічні навички та основи здорового способу життя, норми безпечної поведінки;

сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, розумовому, психологічному й фізичному розвитку дітей».

Як же зберегти здоров'я дітей? З перших років життя допитливість малят, активність у пізнанні навколишнього можуть інколи становити небезпеку для них. На жаль, формування безпечної поведінки найчастіше розуміють як цілу низку заборон. При цьому дорослі, які люблять дітей, опікуються ними, не помічають, як часто вони повторюють слова: «не можна», «відійди», забуваючи, що тільки слухні та вчасні поради дорослих можуть справді допомогти дитині вберегти своє життя, зміцнювати здоров'я, усвідомлювати, що гратися можна не скрізь і не завжди, і що деякі заборони та правила – не примхи батьків і педагогів, а життєва необхідність. Ми з вами маємо зробити все для того, щоб кожна дитина була здоровою та постійно перебувала у безпечних умовах.

Саме тому в освітніх лініях Базового компоненту дошкільної освіти передбачено дати дитині відповідні знання, прищепити вміння й навички безпечної поведінки. У розділі «Зміст освіти» в освітній лінії «Особистість дитини» виокремлено номінацію «Безпека життєдіяльності», в якій передбачено такі результати навчання:

диференціює поняття «безпечне» і «небезпечне», усвідомлює важливість безпеки життєдіяльності (власної та інших людей)

знає правила безпечного перебування вдома, у дошкільному закладі, на вулиці, на воді, на льоду, на ігровому, спортивному майданчиках орієнтується у правилах :

- поводження з незнайомими предметами та речовинами;
- пожежної та електробезпеки;
- користування транспортом;
- в основних знаках дорожнього руху

знає та може скористатися номерами телефонів основних служб допомоги (пожежної, медичної, міліції)

знає до кого можна звернутись у критичній ситуації

володіє навичками безпечної поведінки в разі проявів агресивності з боку однолітків або дорослих

Отже, бачимо, що державний стандарт дошкільної освіти ставить

завдання навчити випускника дошкільного навчального закладу насамперед чітко диференціювати поняття: «безпека» і «небезпека», «безпечне» і «небезпечне», які мають поповнити активний словник дитини й стати дієвими правилами поведінки.

Уточнимо: що ж означають ці поняття? Чи розуміє їх дитина?

Небезпечний – такий, що завдає шкоди організму людини.

Які ж чинники найчастіше становлять небезпеку для життєдіяльності дитини? Спробуємо виокремити ті, з якими дитина стикається найчастіше.

Чинники, які найчастіше становлять небезпеку для дітей

Неблагополучні сім'ї, в яких можливі такі негативні явища, як насильство над дітьми (фізичне, психічне, емоційне), бездоглядність, знущання тощо.

Діти вулиці, безхатьки-дошкільники за живих батьків: негативний вплив підлітків девіантної поведінки; використання дітей дошкільного віку дорослими безхатками, залучення їх до протиправних вчинків з негативними наслідками.

Незнання дітьми правил дорожнього руху.

Незнання дошкільниками правил пожежної безпеки, що може призводити до каліцтва і навіть смерті.

Небезпеку для дошкільнят можуть становити ситуації: «сам удома», «сам на воді» (на річці, ставку, озері, морі), «сам у лісі» без догляду дорослих.

Небезпека подекуди чатує на дитину і в ситуації «дитина – незнайомий дорослий».

Як досягти безпеки дітей?

Звичайно, починати треба з просвітницької роботи як серед батьків так і серед дітей.

Фахівці стверджують: формування відповідального ставлення до власної безпеки має відбуватися на всіх етапах життя людини, а розпочинати його варто з раннього дитинства. На жаль, значення раннього і дошкільного віку в становленні культури безпеки життєдіяльності людини, культури її здоров'язбереження сьогодні недооцінюється. Дорослі (педагоги і батьки) основну свою місію здебільшого вбачають у тому, щоб захищати та оберігати дитину, але ж дуже важливо – підготувати її саму до реального життя, насиченого різними подіями, зустрічами, ситуаціями, подекуди небезпечними. Звичайно ж, максимального ефекту можна досягти, якщо в діяльності педагогічного та батьківського колективів буде відпрацьовано єдину стратегічну лінію.

Що ж таке безпека дитини і які обов'язки дорослих?

Безпечний означає такий, що не завдає шкоди організму, стану здоров'я та поведінці в соціумі. Насамперед, це захищеність від будь-якої небезпеки: предметів, речовин, людей, різних непередбачуваних ситуацій та іншого, що може становити загрозу здоров'ю та життю. В дошкільному віці цей захист мають здійснювати дорослі: педагоги і батьки. Постійне перебування дітей у їхньому полі зору та підтримання тісного контакту з ними – певна гарантія особистої безпеки кожного вихованця.

Основні напрями роботи – створення належних умов для безпечної життєдіяльності; формування елементарної життєвої компетенції з питань безпеки, виховання основ безпечної поведінки у дітей, а також культури безпеки у дорослих, відповідального ставлення до життя та здоров'я малят.

Щоб не допускати небезпечних ситуацій, важливо вміти передбачати їх, якщо можливо, уникати, а в разі необхідності – рішуче діяти.

Хочу особливо підкреслити, що кожен працівник дошкільного навчального закладу несе відповідальність за життя і здоров'я дітей на своєму робочому місці. При цьому інколи можна спостерігати, як в роздягальнях, групових кімнатах на підвіконнях, ігрових шафах, шафах

для роздягання прямо над головами дітей стоять важкі, незакріплені горщики з кімнатними рослинами. Або ж в куточках природи знаходяться рослини, які взагалі є отруйними (молочай, олеандр та ін.). Слід пам'ятати, що небезпеку також становлять і рослини зі специфічним запахом, які можуть викликати алергічні реакції чи головний біль у дитини (пеларгонія, лілія, гіацинт, нарцис). Ще раз наголошую, що кімнатні рослини мають розміщуватися в осередках природи і перелік їх повинен відповідати програмовим вимогам. В ігрових куточках груп раннього віку іноді з'являється дрібний природний або ігровий матеріал (мозаїка) для вільного користування малюків. Вихователь у таких випадках запевняє, що все під її контролем. Але можна і незчутися, як дрібні деталі раптом опиняться у вусі або горлі малюка. От чому безвідповідальне ставлення до створення дитячого довкілля небезпечно і неприпустиме! Звичайно ж перелік таких фактів можна продовжувати, а це свідчить, що проблема безпеки життєдіяльності дітей потребує від усіх нас посиленої уваги. Від дошкільників ще не можна очікувати самостійних правильних рішень у тому чи іншому випадку. Безпечну поведінку маємо формувати.

Що ж має враховувати педагог?

Уся робота з навчання дітей безпечної поведінки має вестися з урахуванням таких головних чинників:

Вона не має обмежуватися лише навчанням дітей норм та правил поведінки. Їх треба також навчати обачності, вмінню орієнтуватися та швидко реагувати в екстремальних ситуаціях.

Максимальний ефект досягається, якщо навчально-виховна робота ведеться одночасно в трьох напрямках: дитсадок – діти – батьки.

Слід враховувати особливості дитячої психіки, її підвищену вразливість. Тому неприпустимим є застосування так званої «шокової» терапії з акцентуванням на страшних наслідках пожеж, повеней тощо. Такий підхід може травмувати психіку дитини, призвести до стресів, тривог, фобій, страхів і навіть стійких неврозів.

Важливе значення має і психологічна готовність дітей до сприйняття відповідної інформації про небезпеку та до практичних дій у надзвичайних ситуаціях. Працюючи з дошкільнятами, важливо враховувати властиві їм «вікові» страхи, спричинені високою

емоційністю, малим життєвим досвідом та багатою уявою дітей. Поглиблюючи знання дітей про навколишнє, ми формуватимемо в них готовність до ситуацій, в яких вони можуть опинитися. Якщо життєва ситуація не містить в собі елементів несподіванки і зрозуміла малюкові, безпідставні страхи не виникатимуть.

Принципи організації освітньо-виховної роботи з дітьми:

Принцип систематичності. Робота з безпеки життєдіяльності повинна проводитись систематично протягом навчального року за гнучкого розподілу змісту відповідно до віку і можливостей дітей. Протягом тижня слід планувати для кожної вікової групи опрацювання певної теми, наприклад: «Наші помічники», «Я - Нехворійко», «Я та інші», «Краса і затишок у домі», «Сам удома», «Безпека на воді» тощо. У тижневому плані неможливо передбачити всі ситуації, які стосуються безпеки і виникають спонтанно, тож педагог упродовж дня ненав'язливо застерігає малят, влучно використовує художнє слово, привертає увагу дітей до можливих небезпек, пропонує сюжети для ігор, формуючи таким чином уміння і навички безпечної життєдіяльності дітей.

Принцип урахування умов проживання. Відомо, що міські і сільські діти мають різний досвід взаємодії з довкіллям. Так, у маленьких городян менше сформовані навички поведінки у лісі, на водоймах тощо. І, навпаки, сільські мешканці гірше орієнтуються у правилах поведінки в міському транспорті, на вулиці. Від умов проживання залежить і розуміння дитиною джерела небезпеки. Так, дитина, яка зростає в селі, з меншою осторогою ставиться до незнайомців, а тому ймовірніше може потрапити у небезпечну ситуацію. Тож ми повинні будувати освітній процес так, аби компенсувати дитяче незнання правил поведінки в незвичних умовах і збагатити їхній досвід.

Принцип інтеграції. Безпека – це не просто сума засвоєних дітьми знань, а вміння правильно поводитися в різних ситуаціях, обирати «здорову» їжу, не створювати конфлікти, загалом взаємодіяти з довкіллям. Тому тему безпеки варто інтегрувати з іншими, пропонувати дітям застосовувати свої знання правил безпеки у різних видах діяльності: образотворчій, театралізованій, ігровій, фізичній, трудовій.

Принцип взаємодії дитсадка і сім'ї. Формування в дитини дошкільного віку свідомої безпечної поведінки в довкіллі базується на позитивних прикладах дорослих. Тож нам варто приділити особливу увагу роботі з

батьками, переконати їх, що не можна вимагати від дитини виконання будь-якого правила, якщо близькі їй дорослі самі не завжди ними керуються.

Розбіжності у вимогах до дитини з боку батьків вдома та вихователів у дитсадку можуть викликати в дитини почуття образи, збентеження і навіть агресії. Тому наше завдання – зацікавити батьків перспективами подальшого розвитку дітей, зробити їх своїми однодумцями.

Впевнена, що тільки завдяки спільним зусиллям у справі охорони життя і збереження здоров'я дошкільнят можна не тільки захистити їх від небезпеки, а й закласти основи безпечної поведінки, підготувати до подальшого шкільного, більш самостійного життя.

Завершити хочу висловом: «Чужих дітей не буває». Тож не будьмо байдужими до жодних проявів небезпечної поведінки дітей на вулиці, в громадських місцях, у транспорті. Завжди пам'ятаймо – наша увага, наша турбота і допомога – найдієвіші кроки до захисту дітей від будь-якої небезпеки.